

568 с.

4. Шаповал В. М. Народ / В. М. Шаповал // Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юрид. думка, 2007. – 992 с.
5. Гарипов Р. Ш. Защита коренных народов в международном праве / Р. Ш. Гарипов. – Казань : Центр инновационных технологий, 2012. – 256 с.
6. Белинский В. Г. Древние российские стихотворения, собранные Киршею Даниловым / В. Г. Белинский // Полн. собр. соч. : в 13 т. – М. : Изд-во АН СССР, 1954. – Т. 5. – С. 289-451.
7. Белинский В. Г. Деяния Петра Великого / В. Г. Белинский // Полн. собр. соч. : в 13 т. – М. : Изд-во АН СССР, 1954. – Т. 5. – С. 91-153.
8. Белинский В. Г. История Малороссии Николая Маркевича / В. Г. Белинский // Полн. собр. соч. : в 13 т. – М. : Изд-во АН СССР, 1955. – Т. 7. – С. 44-65.
9. Кудряшев В. Н. Проблема генезиса наций в либеральной общественной мысли России XIX в. / В. Н. Кудряшев // Вестник Томского государственного университета. – 2012. – № 355. – С. 64-68.
10. Чичерин Б. Н. Курс государственной науки / Б. Н. Чичерин. – М. : Тип. Кушнерев и К, 1894. – Т. 1. – 492 с.
11. Мицик В. В. Права національних меншин у міжнародному праві / В. В. Мицик. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. – 287 с.
12. Милуков В. Н. Очерки по истории русской культуры / В. Н. Милуков. – СПб. : Тип. И. Н. Скороходова, 1901. – Ч. 3. – 185 с.
13. Mancini P. S. Delia Nazionalita' comme Fondamento del Dritto delle Genti / P.S. Mancini // Diritto internazionale – Prelezioni. – Naples : Giuseppe Margheri Editore, 1873. – 376 p.

УДК 349.2

Пікуль В.П.,

суддя Полтавського апеляційного суду

СТОСОВНО ІНСТИТУТУ ОХОРОНИ ПРАЦІ В СИСТЕМІ ПРАВА

Статтю присвячено дослідженню співвідношення інституту охорони праці з іншими суміжними інститутами трудового права та визначенню ролі інституту охорони праці в системі трудового права України.

Ключові слова: охорона праці, трудове право, інститут трудового права, взаємодія, співвідношення.

Пікуль В.П. Относительно института охраны труда в системе права

Статья посвящена исследованию соотношения института охраны труда с другими смежными институтами трудового права и определению роли института охраны труда в системе трудового права Украины.

Ключевые слова: охрана труда, трудовое право, институт трудового права, взаимодействие, соотношение.

Pikul V. Relative to the Institute of Labor Protection in the system of law

The article is devoted to the study of the correlation of the Institute of Labor Protection with other related institutes of labor law and determination of the role of the institute labor protection in the system of labor law of Ukraine.

Key words: labor protection, labor law, labor law institute, interaction, relations.

Проте, сьогодні забезпечення права на належні, безпечні та здорові умови праці здійснюється не лише нормами трудового права. З охороною праці тісно пов'язана також низка правових норм, що належать до інших галузей права. Це норми цивільного права, що закріплюють майнову відповідальність при ушкодженні здоров'я або смерті громадянина, норми адміністративного права, що визначають адміністративну відповідальність і порядок притягнення до неї осіб органами охорони праці, норми кримінального права, що встановлюють відповідальність при вчиненні злочинів у галузі охорони праці і техніки безпеки, норми права соціального забезпечення, що передбачають порядок

страхування та виплати відшкодування при настанні нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. Ці правові норми хоча й виходять за межі трудового права, проте за своїм призначенням безпосередньо спрямовані на забезпечення безпечних і здорових умов праці.

Все це дає підстави стверджувати, що охорону праці, як сукупність правових норм, не можна розглядати лише у широкому значенні, як норми трудового права. Очевидно, що сьогодні сформована сукупність правових норм, яку можна вважати надшироким розумінням охорони праці, оскільки вони належать до різноманітних галузей права, але об'єднані однією метою і завданнями – зберегти життя, здоров'я і працездатність працівника в процесі виконання ним своїх трудових обов'язків. Ці норми є предметом вивчення навчальних курсів з охорони праці, тісно переплетені з нормами трудового права, що визначають професійну безпеку і можуть позначатися єдиним поняттям охорона праці в надширокому його розумінні. Розглядаючи теоретичні аспекти поняття охорони праці, не можна зігнорувати надшироке його розуміння, оскільки ця група норм володіє специфічними змістовними особливостями, які доповнюють і роблять цілісною характеристику такого юридичного явища, як «охорона праці».

Разом з тим, термін охорона праці в трудовому праві використовують ще й у значно вужчому контексті – як інститут трудового права, який безпосередньо закріплює правила і норми техніки безпеки, виробничої санітарії та охорони здоров'я, визначає особливості організації охорони праці на виробництві, встановлює порядок фінансування охорони праці [1, с. 8].

Загалом науковці не виробили єдиного підходу стосовно кола норм, що утворюють цей інститут. Серед вчених-правників питання про зміст, структуру та місце цього інституту в системі вітчизняного права є неоднозначним впродовж тривалого терміну. Існують певні суперечності і сьогодні, адже трудове право потребує системного оновлення, у тому числі з проблем охорони праці.

Одним із дискусійних у правовій науці є твердження про існування комплексних і змішаних утворень, зокрема, й правових інститутів. У контексті охорони праці це питання обговорюється науковцями тому, що відносини охорони праці регулюються не лише нормами трудового права, але і нормами іншої галузевої приналежності: адміністративного, кримінально-виконавчого права і інших галузей права.

У зв'язку з цим окремі правники вважають, що комплексні (змішані) правові інститути існують. Інші переконують, що можна говорити лише про комплексні нормативні акти, комплексну систематизацію нормативного матеріалу.

Обґрунтовуючи наявність комплексних (змішаних) інститутів, науковці стверджують, що вони є складовою частиною тієї галузі права, яка містить в собі окремі елементи методу правового регулювання іншої галузі права. Зокрема, В.М. Сирих ознаками комплексного правового інституту вважає наступні: норми однієї галузі права застосовуються в іншій галузі; норми закріплюються, як правило, в джерелах галузі, яка їх запозичує; норми проходять істотну переробку, модифікацію стосовно специфіки предмета і/або методу галузі, що запозичує їх; норми застосовуються тільки в межах однієї, галузі права, що запозичує їх [2, с. 24]. В.І. Смолярчук стверджує, що змішаний інститут існує тоді, коли окремі норми одного правового інституту одночасно можуть входити до складу іншого правового інституту, тобто належать до двох правових інститутів [3, с. 34].

Як видається, не можна погодитися з наведеними твердженнями, оскільки, як справедливо наголошують науковці, застосування терміну «комплексний» до інститутів і галузей права є дещо некоректним. Говорячи про комплексні інститути чи галузі права, науковці ототожнюють систему права із системою законодавства [4, с. 41]. Однак, система права є логічною, послідовною, природною побудовою права, у якій кожна норма має своє місце у правовому інституті та галузі права. Не може одна й та ж норма одночасно бути складовою різних галузей права. Натомість, об'єднання різногалузевих норм в єдиному комплексному нормативному акті для ефективнішого правового регулювання і полегшеного ознайомлення із необхідною нормою, є цілком прийнятним. Таким чином, мова може йти лише про комплексні інститути законодавства, а не права.

Тому, виходячи з критеріїв побудови системи права, необхідно наголосити, що інститут охорони праці, як і будь-який правовий інститут, не може вважатися комплексним.

Від визначення галузевої приналежності норм про охорону праці необхідно відрізнити сферу їх поширення. Норми охорони праці можуть використовуватися для регулювання відносин, що за своєю природою не належать до предмета трудового права.

Наприклад, згідно ст. 3 Кодексу законів про працю України, норми з охорони праці поширюються на членів кооперативів та їх об'єднань, колективних сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств працівників підприємств з іноземними інвестиціями. А ст.119 Кримінально-виконавчого кодексу України передбачає, що праця засуджених організовується з

додержанням правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії, встановлених законодавством про працю.

Поширення норм охорони праці на відносини, що не є трудовими, зумовлено соціальною політикою держави, в основу якої покладено пріоритет захисту життя і здоров'я людини. Саме тому інститут охорони праці, як слушно пропонує О.І. Жолнович, варто називати «універсальним», а не комплексним. Така назва відповідає соціальному призначенню цього інституту. Проголошуючи людину, її життя та здоров'я найвищою соціальною цінністю, законодавець, з метою забезпечення цього принципу, поширює норми інституту охорони праці на всі відносини, пов'язані з застосуванням праці [5, с. 10]. Проте, зрозуміло, що норми з охорони праці через це не змінюють свою галузеву приналежність.

Не менше дискусій, ніж галузева приналежність, викликає у юридичній науці і зміст інституту охорони праці. Зазвичай до цього інституту включають норми, що визначають загальні правила техніки безпеки і виробничої санітарії, також ті, що передбачають забезпечення засобами індивідуального захисту і нейтралізацію шкідливого впливу на працівників виробничих факторів, спеціальні норми про працю жінок, неповнолітніх і осіб із пониженою працездатністю [6, с.74].

Окрім наведених норм, складовою інституту охорони праці вважають також норми, пов'язані з організацією, плануванням і фінансуванням заходів з техніки безпеки та виробничої санітарії та норми, що визначають організацію у і контролю за дотриманням законодавства з охорони праці. Окремі науковці вважають, що вказаний інститут формують також норми про відповідальність посадових осіб за порушення законодавства про охорону праці.

Однак, усі ці твердження є далеко не безспірними, функції планування притаманні лише органам державного управління і передбачені виключно адміністративно-правовими нормами. Як справедливо вважає І.І. Шамшина, інститут охорони праці повинен включати в себе лише ті норми, які безпосередньо встановлюють, регулюють, забезпечують здійснення діяльності, спрямованої на захист здоров'я працівників від шкідливих виробничих факторів [7, с. 10]. Тому у цей інститут не потрібно включати норми, що належать до інших правових інститутів. Існування поняття охорони праці в широкому значенні не повинно підміняти поняття охорони праці як самостійного інституту трудового права, що регулює певні специфічні суспільні відносини щодо захисту працівників від дії шкідливих виробничих факторів.

Видається, що ключовою помилкою при окресленні обсягу та змісту цього інституту є використані науковцями невідповідного терміну для його найменування.

Норми про особливості трудових відносин жінок, молоді, осіб зі зниженою працездатністю, а також норми, що визначають специфіку трудових відносин залежно від важких, шкідливих і небезпечних умов праці чи території розташування місця роботи, утворюють самостійні інститути і не можуть бути складовими елементами інституту професійної безпеки.

Як видається, до цього інституту повинні належати норми, що закріплюють технічні правила, норми, стандарти поведінки з засобами виробництва, санітарно-гігієнічні вимоги до умов виробництва і виробничого середовища, закріплюють умови для збереження життя, здоров'я та працездатності працівників в процесі виконання ним трудових обов'язків. Ці норми закріплені в різних нормативних актах централізованого і локального характеру та покликані зменшувати професійні ризики, що властиві практично кожній роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Козак З. Я. Правове регулювання охорони праці навчальний посібник / З. Я. Козак. - Львів, 2003. - 168 с.
2. Сырых В. М. Комплексные институты как компоненты системы российского права / Сырых В. М. // Журнал российского права. - 2002. - № 10. - С. 22-27.
3. Смолярчук В. И. Источники советского трудового права / Смолярчук В. И. - М. : Юрид. лит., 1978. - 348 с.
4. Бек У. П. Юридична природа норм, що регулюють охорону праці / У П. Бек // Форум права. — 2013. — № 2. — С. 41—48
5. Жолнович О. І. Система трудового права України : автореф. дне. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудове право, право соціального забезпечення» / О. І. Жолнович ; Львівськ. нац. ун-т імені Івана Франка, 2008 - 18 с.
6. Гетьманцева И. Д. Правове поняття охорони праці в сучасних умовах / Еетьманцева Н. Д. // Науковий вісник Чернівецьк. унту. - 1999. - Вип. 69. Правознавство. - С.74- 77.

7. Шамшина І. І. Правові проблеми регулювання відносин у сфері охорони праці в сучасних умовах : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук спец. 12.00.05 «Трудове право, право соціального забезпечення» / І. І. Шамшина ; Нац. ун-т внутр. справ. - Х., 2002. - 18 с.

УДК 346.2

Тихонович О.Ю.,
аспірант кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПОНЯТТЯ ЛОКАЛЬНОГО СПОСОБУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

В статті визначено поняття локального способу правового регулювання заробітної плати. Розглянуто підходи вчених до визначення поняття локального способу правового регулювання заробітної плати. Запропоноване авторське визначення поняття локального способу правового регулювання заробітної плати.

Ключові слова: *правове регулювання, локальне регулювання, локальний нормативно-правовий акт.*

Тихонович А.Ю. Понятие локального способа правового регулирования заработной платы

В статье определено понятие локального способа правового регулирования заработной платы. Рассмотрены подходы ученых к определению понятия локального способа правового регулирования заработной платы. Предложено авторское определение понятия локального способа правового регулирования заработной платы.

Ключевые слова: *правовое регулирование, локальное регулирование, локальный нормативно-правовой акт.*

Tikhonovich O. Concept of the local way for legal settlement of salaries

The concept of a local way of legal regulation of wages is defined. The approaches of scientists to the definition of the concept of a local way of legal regulation of wages are considered. Author's definition of the concept of a local way of legal regulation of wages is proposed.

Key words: *legal regulation, local regulation, local act.*

Вступ. На даному етапі розвитку дослідження локально-правове регулювання найбільш кардинально проявляється в регулюванні таких основних умов праці, як продовження робочого часу і часу відпочинку, питання заробітної плати та охорони праці. Інститут заробітної плати потребує принципово нових підходів до локального правового регулювання, бо саме він має особливе значення із важливих інститутів трудового права [1, с. 44]. Реформування трудового законодавства у сфері локального регулювання трудових відносин, стосується і відносин із заробітної плати. Регулювання заробітної плати, зазнає суттєвих змін, тому при здійсненні локального регулювання трудових відносин використовуються нормативно-правові акти та нормативні договори, що містять норми права локального рівня. У трудовому праві локальними правовими нормами називають правило загальнообов'язкової поведінки, яке прийнято безпосередньо на підприємстві і діє в його межах [2, с. 12]. Проблеми визначення поняття локального способу регулювання заробітної плати потребує поглибленого дослідження. Відсутність науково обґрунтованої дефініції локального регулювання заробітної плати зумовлює нагальну необхідність в даному дослідженні.

Стан дослідження. Питанню правовому регулюванню відносин локального характеру приділяли увагу такі науковці, як: Я. І. Безугла, В. С. Венедиктов, Г. С. Гончарова, В. Я. Гоц, В. Н. Денисов, В.В. Жернаков, С. О.Іванов, А. Р. Мацюк, В. І. Прокопенко, О. І. Процевський, В. І. Смолярчук та інші відомі вчені. Спеціальні дослідження у сфері локального правового регулювання проводили Л.І. Антонова, Б. А. Архипова, Н. Д. Гетьманцева, С. С. Каринський, Р. І. Кондратьєв, Ф. М. Левіант, Л.І. Маханова, Л. Я. Островський, В. К. Самігулін, В. О. Тарасова та інші. Сьогодні дослідженню окремих аспектів правового регулювання заробітної плати присвячені праці таких вчених, як: Н.Б. Болотіна, Н. Д. Гетьманцева, В. С. Гуславський, І. В. Зуб, М. І. Іншин, В. В. Лазор,